

Archeologie in Nederland

jaargang 1 september 2017 4

A W N M A G A Z I N E

**Op zoek naar een nieuwe
voorzitter**
Wie wordt de opvolger van
Tonnie van de Rijdt?

4

Opgraving in Odijk
Een Romeins graf-
veld en een
vermoedelijke
middeleeuwse
hofstede

8

**Romeinse brugresten
bij Zuilichem**
Nieuw geofysisch onder-
zoek moet duidelijkheid
geven over de ligging

10

Peter Seinen

Romeinse brugresten bij Zuilichem

Geofysische technieken moeten meer inzicht geven

De Stichting Mergor in Mosam wil een waardestellend onderzoek instellen naar de resten van een Romeinse brug bij Zuilichem. De brug werd ontdekt aan het einde van de negentiende eeuw, maar de exacte locatie raakte in vergetelheid. Het is belangrijk dat het draagvlak en de middelen gecreëerd worden voor verder onderzoek, want er zijn nog veel onbeantwoorde vragen over dit voor Nederland bijzondere object.

De arbeiders van de steenfabriek in Zuilichem zullen vreemd opgekeken hebben toen ze in het najaar van 1895 tijdens kleiwinning ineens stuitten op lange rijen houten palen. De eigenaar van de steenfabriek, J.A. Pool en zijn zoon, hadden voldoende historisch besef om de directeur van het Rijksmuseum voor Oudheden W. Pleyte te waarschuwen, die prompt leden van zijn staf stuurde. Gezamenlijk maten en tekenden ze de palenrijen. Ten slotte stuurde Pool nog twee complete houten palen naar Pleyte voor nader onderzoek.

Pleyte werkte de bevindingen uit en publiceerde die in de *Mededeelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen*¹. Hierin waagde hij zich aan een Romeinse datering, gebaseerd op een vergelijkbaar voorbeeld uit Neuwied in Duitsland, dat weer voornamelijk gebaseerd was op beschrijving van de aanleg van tijdelijke houten jukbruggen door Caesar in zijn beroemde werk over de Gallische oorlogen.

▲ Een tekening naar een foto van de site vlak na de ontdekking in 1895. De paalresten steken ongeveer een meter boven de bodem uit.

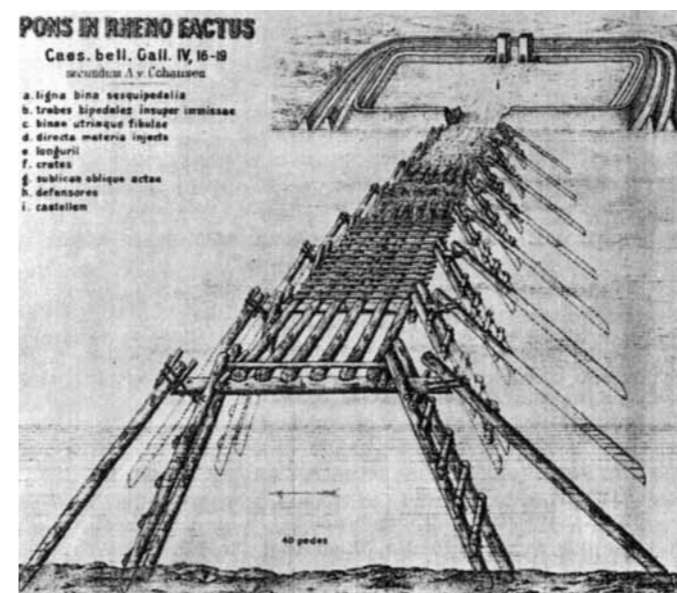
Nieuwe aandacht

Het laaggelegen afgegraven terrein met de paalresten werd prijsgegeven aan de natuur en werd bedekt met sediment en water. Hoewel de resten voor inwoners van Zuilichem nog tientallen jaren zichtbaar waren, hadden archeologen hun belangstelling verloren. In 1969 bracht G. Koppert de ontdekking met een uitgebreid artikel in *Westerheem*² weer in herinnering, maar Jan Bervaes van de Historische Kring Bommelerwaard pakte als eerste de uitdaging op om de brug daadwerkelijk verder te onderzoeken. Bemonstering en datering waren de eerste doelen van het project dat door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig bodemonderzoek werd gestart. Doordat de exacte plaats van de resten niet nauwkeurig bekend was, werd een zeer ruime proef-sleuf gepland. Dit maakte de kosten voor de opgraving onacceptabel en het project werd afgeblazen.

Serius aan de slag

Jan Bervaes was niet de enige die op jacht was naar de brugresten. In de publicatie van Koppert werd een plas in de uiterwaarde aangeduid, waar paalresten bij laagwater te zien zouden zijn. Menig duikende vrijwilliger in onderwaterarcheologie heeft een verkenningsduik overwogen. Ook de stichting Mergor in Mosam (onderwater-archeologische projecten) had deze zeer interessante site in haar portfolio, hoewel duidelijk was dat op de plaats van het plasje inmiddels een grasveld was aangelegd. Eind vorig jaar werd besloten serieus aan de slag te gaan, met als einddoel het terugvinden en onderzoeken van de brugresten. De kans van slagen hangt sterk af van de grootte van het te onderzoeken terrein waarin de resten met grote waarschijnlijkheid liggen. Het zeer nauwkeurig aanduiden van de resten, binnen een vierkante meter, is hierbij cruciaal. Begonnen werd met het verzamelen en vastleggen van alle beschikbare informatie, waarbij sterk geleund kon worden op het werk van Jan Bervaes, voornamelijk gebaseerd op kadasterinformatie en ooggetuigenverslagen. Extra bronnen zoals de positie van dijkpaaltjes (Waterschap) en oude luchtfoto's (Royal Air Force) bevestigden de resultaten van Bervaes en versterkten het oordeel dat de plaatsaanduidingen van Pleyte en Archis fout zijn³.

Hoewel de locatie van de brugresten nu op een gebied van enkele honderden vierkante meters aan te wijzen zijn, is dat nog onvoldoende voor een betaalbaar vervolgonderzoek. Het

huidige gebied is nu echter wel klein genoeg om intensief te worden onderzocht met geofysische meettechnieken. We willen een eerste poging doen met grondradar. Als de houtresten voldoende contrast in de bodem te zien geven, kan hiermee een positionering met decimeter nauwkeurigheid worden verkregen. Daarmee komen andere bemonsteringstechnieken in beeld en hoeven geen brede diepe en dure sleuven aangelegd te worden.

▲ Het graslandje waaronder de brugresten liggen te wachten op nader onderzoek, anno 2017. Op de achtergrond is de kerktoeren van Zuilichem te zien.

◀ Deze reconstructie van de brug komt oorspronkelijk uit *Descriptions Nobilissimorum Apud Classicos Locorum* uit 1878.

Nog helemaal niet zeker

Hoewel de resten niet acuut bedreigd worden, kan datering van de brugresten belangrijke archeologische informatie opleveren. Mogelijk bestaan er verbanden met de aanwezigheid van Caesar in onze rivierengebied of met de Bataafse Opstand. Hoewel op basis van de waarnemingen van Pleyte, gebaseerd op de vorm van brugresten, een Romeinse oorsprong wordt verondersteld, is dat nog helemaal niet zeker. Er zijn niet zoveel manieren om een stabiele brug in een stromende rivier te bouwen. Bovendien beoordeelde Pleyte de palen die hij van Pool had gekregen als dennenhout, een voor Romeins Nederland nog onbekende toepassing als constructiemateriaal⁴.

Noten

- 1 Pleyte, W. (1896), 'Iets over de oude brug bij Zuilichem', in: *Verlagen en Mededeelingen der Koninklijke Academie van Wetenschappen*. Afdeling Letterkunde, Haarlem, 290-297
- 2 Koppert, G. (1969), '2000 jaar geleden bouwden Romeinen reeds vaste bruggen over onze rivieren', in: *Westerheem* 18, nr. 3, 118-125
- 3 Seinen, P.A. (2017), 'Zoektocht naar een brug over de Waal. Een reconstructie van de zoektocht van Jan Bervaes'. *Rapportcode MIM-Rapport-RBZ-2017*, rapport Stichting Mergor in Mosam
- 4 Jansma, E. (2017), Stichting Ring, privécorrespondentie

Over de auteur

Peter Seinen is bestuurslid van de AWN-afdeling AVPK en de Stichting Mergor in Mosam. Hij voert kleinschalige archeologische projecten uit.